

თსუ

მ ე ს ე ნ ი კ ა დ ე მ ი ა

N6, ეპიკრიტიკა, 2014

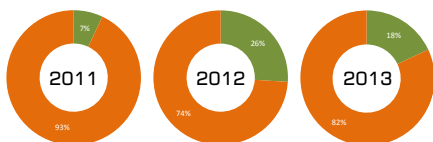

გეორგიული ენციკლოპედიის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ს ა რ ჩ ე ვ ი

თსუ მეცნიერება • 2014 წელი

3 თსუ – სამეცნიერო საქმიანობის მოკლე მიმოხილვა

თსუ-ში დღეისთვის 200-ზე მეტი სამეცნიერო პროექტი ხორციელდება

6 ერთობლივი კვლევების 20 წელი

10 ინტერფაზური ბიონანომეცნიერება თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში: მიღწევები და პერსპექტივები საერთოვალოსთვის

13 მადნეულის სამთო-გამამდიდრებელი კომბინატის გავლენა ბოლნისის რაიონის ნიადაგებზე და წყლებზე

17 COMET ექსპერიმენტი J-PARC-ში: ნაბიჯი მიუონის გამოცანის ამოხსნისკენ

21 შავი ჭლვის ეპოლოგიური მდგომარეობა თსუ მეცნიერთა შეფასებით

25 საკვები და მცენარეული საფარი ძვ.წ. V-IV სს-ის ქართლში – გრაკლიანი ბორის აღმოჩენების მიხედვით

28 ბერძნულენოვანი ყოფი-ცხოვრება კავკასიაში

31 ივერონის მონასტერი ოსმალეთის იმპერიის დროს

34 ლაფერ-კანფინური სინთეზი და მაკრო-ეკონომიკური ნაწარმობა

39 საფონდო ბაზარი საქართველოში: არსებული რეალობა და გაუმჯობესებული მომავალი

სარედაქციო კოლეგია:

გლადიმერ პაპავა – თსუ რექტორი, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის აკადემიკოსი, სარედაქციო კოლეგიის თავმჯდომარე
ლევან ალექსიძე – თსუ რექტორის მოადგილე, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის აკადემიკოსი, პროფესორი, სარედაქციო კოლეგიის თავმჯდომარის მოადგილე

მერაბ ელიაშვილი – თსუ რექტორის მოადგილე, პროფესორი, სარედაქციო კოლეგიის თავმჯდომარის მოადგილე

გიორგი ღვინაშვილი – თსუ სამეცნიერო კვლევებისა და განვითარების დეპარტამენტის უფროსი, პროფესორი
რეზა გაჩეჩილაძე – თსუ პროფესორი, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი

ალექსანდრე რონდელი – თსუ პროფესორი
იაგო კაჭკაჭიშვილი – თსუ პროფესორი

თამაზ ჯოლოგუა – თსუ ასოცირებული პროფესორი
ელგუჯა ხინთიბიძე – თსუ პროფესორი, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის აკადემიკოსი

რისმაგ გორდემიანი – თსუ პროფესორი, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის აკადემიკოსი
აპოლონ სილაგაძე – თსუ პროფესორი, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი

გურამ ლორთქიფანიძე – თსუ ემერიტუსი, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი

ზაზა ალექსიძე – თსუ ემერიტუსი, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის აკადემიკოსი

ირინე მელიქიშვილი – თსუ ემერიტუსი, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი

შოთა სამსონია – თსუ პროფესორი, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის აკადემიკოსი
ნოდარ ცინცაძე – თსუ პროფესორი, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის აკადემიკოსი

ლია მაჭავარიანი – თსუ პროფესორი
გია სირბილაძე – თსუ პროფესორი

გრიგოლ სოხაძე – თსუ ასოცირებული პროფესორი
კარლო აქიმიძე – თსუ ასოცირებული პროფესორი

დავით გორდემიანი – თსუ ემერიტუსი
მიხეილ გედევანიშვილი – თსუ ემერიტუსი

რომან შაქარიშვილი – თსუ პროფესორი, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის აკადემიკოსი

ლაგერენტი მანაგაძე – თსუ ემერიტუსი, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის აკადემიკოსი

თეოდორე ნინიძე – თსუ პროფესორი
ლადო ჭანტურია – თსუ პროფესორი

ბესარიონ ზოიძე – თსუ პროფესორი
იური ანანიაშვილი – თსუ პროფესორი

თემურ შენგელია – თსუ პროფესორი, საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილი წევრი

ნუგზარ პაიჭაძე – თსუ ასოცირებული პროფესორი
ნანა მამაგულიშვილი – თსუ სამოგადოებასთან ურთიერთობის დეპარტამენტის უფროსი

რედაქტორი – თამარ ხორბალაძე
ნომერზე მუშაობდნენ – ლელა მჭედლიძე, თამარ კაციტაძე, ქეთევან გაბოშვილი

დიზაინი – ზაზა გულაშვილი
ყდის დიზაინი – ნინო ქუთათელაძე

თსუ საზოგადოებასთან ურთიერთობის დეპარტამენტი, 2014

41 სოციალური ქსელების როლი ქართულ პოლიტიკაში

44 მამაკაცები და გენდარული ურთიერთობები საქართველოში

48 თსუ გენდარის კვლევების ინსტიტუტი

49 შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა საკითხების კვლევის ცენტრი

50 თსუ კომნიტური და კლინიკური ნეიროფსიქოლოგიის მიმართულებათა ნარმოცხადი კვლევები

52 საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის მართლმადიდებელი მღვდლის ბუნებრივი კარების ეპიზოდური აქტიურობა

55 ანდროგენდეფიციტი და ინსულინრეზის-მანდობა სიმსუქნით დაზარალებულ მამაკაცებში

58 საქართველოს მოსახლეობის დიდ ნაწილს ფარისებრი ჰირკვლის დისფუნქცია აქვს

58 თსუ ქართული ინოვაციებისა და გამოგონებების გამოფენაზე

62 „შრომის სამართლის სტაბილურობა კრეატიული“ თეორიული ცოდნისა და მოქმედი კანონმდებლობის სრულყოფისთვის

64 კორკორასციული მართვის ზოგადი ანალიზი

66 მნიშვნელოვანი კვლევა მრავალფეროვნების სისხლის სამართალში

68 თსუ საერთაშორისო კონფერენციები

ლაფერ-კენზიანური სინთეზი და მაკროეკონომიკური წონასწორობა

იური ანანიშვილი

თსუ ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის ეკონომიკის მიმართულების პროფესორი, ეკონომეტრიკის კათედრის ხელმძღვანელი, ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი. გამოქვეყნებული აქვს 80-ზე მეტი სამეცნიერო შრომა, ეკონომიკის მათემატიკური მოდელირების, მაკროეკონომიკისა და მიკროეკონომიკის პრობლემებზე. არის საქართველოს სახელმწიფო პრემიის ლაურეატი მეცნიერებისა და ტექნიკის დარგში. თსუ-ში ივ. ჯავახიშვილის ხსოვნისადმი მიძღვნილ 2014 წლის სამეცნიერო ფორუმზე მისი მოხსენება საუკეთესოდ იქნა მიჩნეული.

ვლადიმერ პაპავა

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის რექტორი, ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის პროფესორი, პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის მთავარი მეცნიერ-თანამშრომელი. 1994-2000 წლებში იყო საქართველოს ეკონომიკის მინისტრი, ხოლო 2004-2008 წლებში საქართველოს პარლამენტის წევრი, 2005-2006 წლებში ის იყო ჯონ ჰოპკინსის უნივერსიტეტის ნიჭის სკოლის, ცენტრალური აზიისა და კავკასიის ინსტიტუტის (ვაშინგტონი, აშშ) მკვლევარი ფულბრაიტის პროგრამით. არის 300-ზე მეტი ნაშრომის ავტორი, რომლებიც ეძღვნება ეკონომიკური განვითარების, მაკროეკონომიკის, პოსტკომუნისტური ეკონომიკის, გეოეკონომიკისა და გეოპოლიტიკის თეორიულ და გამოყენებით საკითხებს. პროფესორმა პაპავამ საკანდიდატო დისერტაცია დაიცვა 1982 წელს სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის ცენტრალურ ეკონომიკურ-მათემატიკურ ინსტიტუტში, ხოლო სადოქტორო დისერტაცია – თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტსა (1989 წელი) და ლენინგრადის სახელმწიფო უნივერსიტეტში (1990 წელი).

2014 წელს ამერიკულმა გამომცემლობა NOVA-მ ნიუ-იორკში გამოსცა ქართველი ეკონომისტების, თსუ-ს რექტორის, აკადემიკოს ვლადიმერ პაპავას და თსუ-ს ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის პროფესორის, ეკონომეტრიკის კათედრის ხელმძღვანელის იური ანანიშვილის წიგნი – „ლაფერ-კენზიანური სინთეზი და მაკროეკონომიკური წონასწორობა“, რომელსაც ცნობილი ეკონომისტები – როტერსის ბიზნესის სკოლის პროფესორი ფაროხ ლანგდანი, ოკლაჰომას უნივერსიტეტის პროფესორი ლუის ედერინგტონი და მოსკოვის ცენტრალური ეკონომიკურ-მათემატიკური ინსტიტუტის მთავარი მეცნიერ-თანამშრომელი, პროფესორი ევგენი ბალაგვი უწევდნენ რეკომენდაციას.

წიგნი „ლაფერ-კენზიანური სინთეზი და მაკროეკონომიკური წონასწორობა“ მოგადი მაკროეკონომიკური კანონზომიერებებით დაინტერესებულ სპეციალისტებსა და მკითხველებს დეხმარება იმის ახსნასა და გარკვევაში, თუ რა როლს ასრულებს გადასახადები ეკონომიკის ფუნქციონირების პროცესში.

„ორივე ავტორს კარგად გვაქვს გაცნობიერებული, რომ თანამედროვე პირობებში წარმატებული კვლევა ეკონომიკაში ნაკლებადაა შესაძლებელი რაოდენობრივი ანალიზის მეთოდების გამოყენების გარეშე. ასეთი მეთოდები არამარტო აადვილებს ანალიზს, არამედ ექსპერიმენტების საშუალებასაც იძლევა. სამწუხაროდ, ზოგიერთი სფეროს მკვლევრებისგან, მაგალითად, ფიზიკოსებისა და ქიმიკოსებისგან განსხვავებით, ეკონომისტებს რეალური ექსპერიმენტების ჩატარების საშუალება არ გაგვანია. ამიტომ პიპოთეზებისა და შედეგების დასაბუთებისთვის ხშირად მივმართავთ სწორედ ეკონომიკურ-მათემატიკურ მოდელებს და მათ საფუძველზე რეალური ან პირობითად რეალური მო-

ნაცემებით ვახორციელებთ სცენარებისა და ვარიანტების გათამაშებას. ამ მიდგომამ წიგნში ასახული შედეგების მიღებასა და ჩამოყალიბებაში მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა“, – აღნიშნავენ იური ანანიშვილი და ვლადიმერ პაპავა.

კვლევის ავტორების განცხადებით, ეკონომისტებს უკვე რამდენიმე ათეული წელია აინტერესებთ როგორი უნდა იყოს ეკონომიკისთვის მისაღები საგადასახადო ტვირთი, ანუ შექმნილი პროდუქტის რა ნაწილი, რამდენი პროცენტი უნდა მიჰქონდეს სახელმწიფოს გადასახადის სახით და რა ნაწილი უნდა რჩებოდეს კერძო სექტორს, რომ ეკონომიკა ფუნქციონირებდეს მაქსიმალურად ეფექტურად. თუ გადავხედავთ მსოფლიო პრაქტიკას, ზოგიერთ ქვეყანაში სახელმწიფოს

მიერ ამოღებული გადასახადების წილი მთლიან შიდა პროდუქტთან მიმართებაში 50 პროცენტის ფარგლებშია, ზოგიერთში თითქმის ორჯერ ნაკლები, მაგალითად, საქართველოში 26-27 პროცენტს შეადგენს. არის თუ არა ეს მაჩვენებელი ამა თუ იმ ქვეყნისათვის სასურველი? იქნებ უფრო მაღალი ან დაბალი უნდა იყოს? ამ კითხვამე პასუხის მისაღებად მრავალი მოდელი და ნაშრომი შექმნილი. ქართველმა მეცნიერებმაც – იური ანანიშვილმა და ვლადიმერ პაპავამ თავდაპირველად კვლევა სწორედ ერთ-ერთი ასეთი ორიგინალური მოდელის შექმნისა და გამოყენების მცდელობით დაიწყეს. მაგრამ, როგორც იური ანანიშვილი აღნიშნავს, პრობლემა იმაზე გაცილებით უფრო რთული, მრავალმხრი-

ვი და საინტერესო აღმოჩნდა, ვიდრე ეს სხვა მკვლევარ ეკონომისტებს მიაჩნდათ. საჭირო გახდა პრობლემის კომპლექსური შესწავლა და ამან ლოგიკურად განსაზღვრა წიგნის „ლაფერ-ვენზიანური სინთეზი და მაკროეკონომიკური წონასწორობა“ სტრუქტურა და შინაარსი.

წიგნი ოთხი თავისგან შედგება.

როგორც კვლევის ავტორი განმარტავს, ეკონომიკურ მეცნიერებაში ორი განსაკუთრებული ცნება არსებობს – მოთხოვნა და მიწოდება. ქვეყნის ეკონომიკის დონეზე მათ ნაირსახეობას ერთობლივი მიწოდება და ერთობლივი მოთხოვნა წარმოადგენს. ეს ცნებები ეკონომიკურ სუბიექტთა ქცევას ორი სხვადასხვა მხრიდან განიხილავს. კერძოდ, ერთობლივი მიწოდება ახასიათებს პროდუქტებისა და მომსახურების მწარმოებელთა ქცევას და მოცემულ პერიოდში მათ მიერ ქვეყნის შიგნით წარმოებულ საბოლოო პროდუქტებისა და მომსახურების ერთობლივობას. ერთობლივი მოთხოვნა კი გამოსახავს დანახარჯების ერთობლივობას, რომელიც გარკვეულ პერიოდში, მაგალითად, წლის განმავლობაში გასწიეს შინამეურნეოებმა, ფირმებმა, სახელმწიფომ და სხვა ქვეყნების წარმომადგენლებმა ქვეყნის შიგნით წარმოებული საბოლოო პროდუქტისა და მომსახურების შესაძენად. ამ მაჩვენებლის სიდიდე მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს ეკონომიკური აქტიურობის დონეს – რაც უფრო დიდია აღნიშნული დანახარჯები, მით უფრო დიდი სტიმული ეძლევა ეკონომიკას, რომ მეტი პროდუქტი გამოუშვას, გაზარდოს დასაქმება, დააჩქაროს ეკონომიკური ზრდა.

ერთობლივი მოთხოვნის სიდიდებზე მრავალი ფაქტორი ახდენს გავლენას. ერთ-ერთი მათგანია გადასახადების სიდიდე. წიგნის პირველი თავი სწორედ გადასახადებისა და ერთობლივი მოთხოვნის კავშირს ეხება. კვლევის ავტორების ინფორმაციით თანამედროვე მაკროეკონომიკურ თეორიაში ამ კავშირის შესწავლა ხორციელდება კეინზიანური თეორიისა და მოდელის საფუძველზე, რომელშიც ერთმნიშვნელოვნად არის განსაზღვრული გადასახადების როლი: ითვლება, რომ ერთობლივ მოთხოვნაზე გადასახადების გადიდება უარყოფითად, შემცირება კი დადებითად აისახება, რადგანაც პირველ შემთხვევაში მცირდება, მეორე შემთხვევაში კი იზრდება ერთობლივი დანახარჯების განმსაზღვრელი მთავარი ელემენტი – შინამეურნეოების სამომხმარებლო დანახარჯების სიდიდე. მაგრამ, ქართველი მეცნიერების – ვლადიმერ პაპავას და იური ანანიშვილის აზრით, გადასახადებისა და ერთობლივი მოთხოვნის დამოკიდებულების მხოლოდ ამ კუთხით განიხილვა მნიშვნელოვნად ამარტივებს რეალურად არსებულ სიტუაციას. მათ მიაჩნიათ, რომ გარკვეულ სიტუაციაში გადასახადების ზრდა

ერთობლივი მოთხოვნის გადიდების, შემცირება კი – ერთობლივი მოთხოვნის შემცირების პირობას წარმოადგენს. ამ მოსაზრების დასაბუთებისთვის ქართველ მკვლევარებს, ეკონომისტებისათვის კარგად ცნობილი შინამეურნეოების მოხმარებისადმი ზღვრული მიდრეკილების მაჩვენებლის ანალოგიურად, განიხილვაში შემოაქვეთ სახელმწიფო შესყიდვებისადმი ზღვრული მიდრეკილების მაჩვენებელი. ამ უკანასკნელში ისინი გულისხმობენ საქონლისა და მომსახურების შეძენაზე გაწეულ დანახარჯებს, რომელსაც სახელმწიფო გაიღებს ამოღებული გადასახადების დამატებითი ერთეულიდან. იური ანანიშვილი აღნიშნავს, რომ მოხმარებისადმი ზღვრული მიდრეკილებისგან განსხვავებით შესყიდვებისადმი ზღვრული მიდრეკილება სახელმწიფოს მიერ რეგულირებადია – ეკონომიკაში არსებული სიტუაციებიდან გამომდინარე, სახელმწიფომ შეიძლება გაზარდოს ან შეამციროს მისი მნიშვნელობა, მაგრამ ნებისმიერ შემთხვევაში სახელმწიფოს შესყიდვებისადმი ზღვრული მიდრეკილების მაჩვენებელი ნულსა და ერთს შორის უნდა იყოს მოქცეული, რაც ბუნებრივი მოთხოვნაა. იგი აქვე აღნიშნავს, რომ შესყიდვებისადმი ნულოვანი ზღვრული მიდრეკილება არ ნიშნავს შესყიდვების შეუძლებლობას, რადგანაც სახელმწიფომ შესყიდვები შეიძლება განახორციელოს არამართო საგადასახდო შემოსავლებით, არამედ, აგრეთვე, ვალის აღების გზით ან არასაგადასახდო შემოსავლებით.

ქართველი მეცნიერები – იური ანანიშვილი და ვლადიმერ პაპავა განმარტავენ, რომ ეკონომიკაში ერთობლივ მოთხოვნასთან მიმართებაში გადასახადების როლი შეიძლება სხვადასხვანაირად ავხსნათ იმის მიხედვით, თუ როგორ დამოკიდებულებაშია ერთმანეთთან „შინამეურნეოების მოხმარებისადმი ზღვრული მიდრეკილება“ და „სახელმწიფოს შესყიდვებისადმი ზღვრული მიდრეკილება“. კერძოდ, როცა მოხმარებისადმი ზღვრული მიდრეკილება აღემატება შესყიდვებისადმი ზღვრული მიდრეკილებას, მაშინ საგადასახდო ტვირთის ზრდა ამცირებს დანახარჯებისადმი შინამეურნეოებისა და სახელმწიფოს ერთობლივ ზღვრულ მიდრეკილებას და, შესაბამისად, სხვა თანაბარ პირობებში, ამცირებს ერთობლივ მოთხოვნას, რაც უარყოფითად აისახება ეკონომიკაზე. საწინააღმდეგო შემთხვევაში – როცა შესყიდვებისადმი ზღვრული მიდრეკილება აღემატება მოხმარებისადმი ზღვრულ მიდრეკილებას, მაშინ საგადასახდო ტვირთის ზრდა იწვევს შინამეურნეოებისა და სახელმწიფოს დანახარჯებისადმი ერთობლივი ზღვრული მიდრეკილების ზრდას, რაც, სხვა თანაბარ პირობებში, ერთობლივი მოთხოვნისა და მისი შესაბამისი გამოშვების ზრდის ხელშეწყობ

პირობას წარმოადგენს. დაბოლოს, თუ ეს ორი მაჩვენებელი ერთმანეთს ემთხვევა, მაშინ საგადასახდო ტვირთის ცვლილება გავლენას არ ახდენს დანახარჯებისადმი ერთობლივ ზღვრულ მიდრეკილებაზე და ერთობლივი მოთხოვნა ინდიფერენტულია გადასახადების მიმართ.

ეს შედეგი ადასტურებს იმას, რომ ერთობლივ მოთხოვნაზე საგადასახდო ტვირთის ზრდის ზემოქმედება ყოველთვის ისე ცალსახად უარყოფითი არ არის, როგორც ეს კანონიკური სახით ეკონომიკის თანამედროვე სახელმძღვანელოებშია წარმოდგენილი. გადასახადების ზრდა ხელისუფლების მხრიდან შეიძლება მიზანმიმართულად იქნას გამოყენებული როგორც წამახალისებელი, ასევე დამშუხრუჭებელი ეკონომიკური პოლიტიკის გასატარებლად. როდესაც შინამეურნეოები არასაკმარისად ხარჯავენ თავიანთ განკარგავდ შემოსავლს, მაშინ ერთობლივი მოთხოვნის გაზრდის ერთ-ერთი გზა გადასახადების გაზრდას გულისხმობს იმ პირობით, რომ სახელმწიფოს მიერ ამ ფორმით მიღებული დამატებითი შემოსავლები შესყიდვებისთვის იქნება გამოყენებული. და პირიქით, თუ შინამეურნეოები იმაზე მეტს ხარჯავენ, ვიდრე სახელმწიფო დახარჯავდა ამოღებული გადასახადებიდან, მაშინ, რა თქმა უნდა, ჯობია, გადასახადები მცირე იყოს.

„როგორც წესი, სახელმწიფო უფრო მხარჯველია, ვიდრე შინამეურნეოა. ეს არ უნდა გავიგოთ ისე, რომ გადასახადების ზრდა ეკონომიკისთვის ყოველთვის მიზანშეწონილი იყოს. საქმე ისაა, რომ გადასახადების პერმანენტულ ზრდას თან ახლავს ეკონომიკაში სახელმწიფო სექტორის წილის ზრდა და საბაზრო სტრუქტურის სოციალისტურ სტრუქტურად

კვლევის შედეგი ადასტურებს იმას, რომ ერთობლივ მოთხოვნაზე საგადასახადო ტვირთის ზრდის შემოქმედება ყოველთვის ისე ცალსახად უარყოფითი არ არის, როგორც ეს კანონიკური სახით ეკონომიკის თანამედროვე სახელმძღვანელოებშია წარმოდგენილი. გადასახადების ზრდა ხელისუფლების მხრიდან შეიძლება მიზანმიმართულად იქნას გამოყენებული, როგორც წამახალისებელი, ასევე დამუხრუჭებელი ეკონომიკური პოლიტიკის გასატარებლად.

გადაქცევა, რაც ნამდვილად არ არის სასურველი. ესეც რომ არ იყოს, ეკონომიკის მდგომარეობას ერთობლივი მოთხოვნის გარდა, არანაკლები ხარისხით განსაზღვრავს ერთობლივი მიწოდება, რომელიც ასევე დამოკიდებულია საგადასახადო ტვირთის სიდიდეზე და გარკვეულ პირობებში ამ ტვირთის გადიდებაზე უარყოფითად რეაგირებს – განმარტავს იური ანანიშვილი.

„ლაფერ-კენზიანური სინთეზის“ მეორე და მესამე თავები ეძღვნება ამერიკელი ეკონომისტის, მიწოდების ეკონომიკური თეორიის ერთ-ერთი წარმომადგენლის ართურ ლაფერის თეორიის მიმოხილვასა და ანალიზს. ეს თეორია ძირითადად აქცენტირებულია იმის შესწავლაზე, თუ რა დამოკიდებულება არსებობს საგადასახადო ტვირთის (საშუალო საგადასახადო განაკვეთის) სიდიდესა და სამეწარმეო აქტიურობას შორის, რომელიც თავის ასახვას, საბოლოოდ, ერთობლივი მიწოდების მნიშვნელობაში პოულობს.

იური ანანიშვილი განმარტავს, რომ ლაფერის თეორიის თანახმად, გადასახადები ერთობლივ მიწოდებაზე და იმ ინტერესებზე, რაც მეწარმეებს გააჩნიათ, ცალსახად არ შემოქმედებს. შემოქმედების მიმართულება დამოკიდებულია იმაზე, თუ როგორია საგადასახადო ტვირთის სიდიდის ცვლილებისას წარმოქმნილი დადებითი და უარყოფითი ეფექტების თანაფარდობა. დადებითს მიეკუთვნება ეფექტები, რომლებიც საშუალო საგადასახადო განაკვეთის გადიდებისას ეკონ-

ომიკური აქტიურობისა და ერთობლივი გამოშვების ხელშემწყობი, ხოლო შემცირებისას ხელშემშლელი ხდება. შესაბამისად, უარყოფითი ეფექტები ეკონომიკურ აქტიურობასა და ერთობლივ გამოშვებას საშუალო საგადასახადო განაკვეთის გადიდებისას ამცირებს, შემცირებისას კი – ზრდის. ლაფერისა და მისი მიმდევრების ნაშრომებში პოსტულირებულია, რომ საშუალო საგადასახადო განაკვეთის ნულიდან გარკვეულ ნიშნულამდე ზრდას შეესაბამება ერთობლივი მიწოდების ზრდა, ხოლო ამ ნიშნულიდან ერთამდე ზრდას კი – კლება. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ის, რომ ნულსა და ერთს შორის შუალედში, რომელიც საშუალო საგადასახადო განაკვეთის შესაძლო მნიშვნელობათა არეს წარმოადგენს, არსებობს განაკვეთის ორი, როგორც წესი, ერთმანეთისგან განსხვავებული მნიშვნელობა – ლაფერის პირველი და მეორე გვარის ფისკალური წერტილები. პირველი გვარის წერტილის პირობებში ერთობლივი მიწოდება მაქსიმალურია, ანუ ეკონომიკის მთლიანი გამოშვება პოტენციურ დონეს უტოლდება. მეორე გვარის ფისკალური წერტილს კი ბიუჯეტის მაქსიმალური საგადასახადო შემოსავლები შეესაბამება.

თუ რეალობად მივიჩნევთ ლაფერის პირველი და მეორე გვარის წერტილების არსებობას, მაშინ მათი კონკრეტული მნიშვნელობების დადგენა ქვეყნის ეკონომიკური პოლიტიკის სრულყოფის ერთ-ერთ ხელშემწყობ პირობად შეიძლება იქცეს. სწორედ ამის გამო ლაფერის თე-

ორიასთან დაკავშირებულ ნაშრომთა დიდ ნაწილში სხვადასხვა ქვეყნის ეკონომიკისთვის ასეთი წერტილების განსაზღვრის მცდელობებია მოცემული, – აღნიშნავს იური ანანიშვილი. ქართველ ეკონომისტთა წიგნში – „ლაფერ-კენზიანური სინთეზი და მაკროეკონომიკური წონასწორობა“ – ასეთი ნაშრომების ანალიზის საფუძველზე გაკეთებულია დასკვნა, რომ ლაფერის ფისკალური წერტილების განსაზღვრის მოდელთა სიმრავლე შეიძლება ორ ჯგუფად – გარდაქმნის მოდელებად და ქცევით მოდელებად – დავყოთ. გარდაქმნის მოდელებში საგადასახადო ტვირთის სიდიდე შემოქმედებს წარმოებაში ჩართული ეკონომიკური რესურსების გამოყენების ეფექტიანობაზე და ამცირებს ან ზრდის მას იმის მიხედვით, თუ რა სიმძიმისაა აღნიშნული ტვირთი. სხვანაირად რომ ვთქვათ, გარდაქმნის მოდელებში ეკონომიკური რესურსების გამოყენების მოცულობა მოცემულია და ამ მოცულობის პირობებში პირველი გვარის ფისკალური წერტილის განსაზღვრით ცვლილობით გავიგოთ როგორი საგადასახადო განაკვეთის პირობებში მიიღწევა მაქსიმალური გამოშვება, ხოლო მეორე გვარის ფისკალური წერტილის განსაზღვრით – ბიუჯეტის მაქსიმალურ საგადასახადო შემოსავლებს როგორი საგადასახადო განაკვეთი უზრუნველყოფს. წიგნის ავტორების განმარტებით, ასეთი მიდგომა ლაფერის თეორიასთან ახლოსაა, მაგრამ სრულად ვერ პასუხობს მას. საქმე ისაა, რომ ლაფერის კონცეფცია უფრო ფართოდ განიხი-

ლავს საგადასახადო ტვირთის როლს და მიიჩნევს, რომ მისი ცვლილება, წარმოქმნილი დადებითი და უარყოფითი სტიმულებით, გავლენას ახდენს რესურსების არა მარტო გამოყენების ეფექტიანობაზე, არამედ, ასევე გამოყენების მოცულობაზეც. ეს უკანასკნელი მეტად მნიშვნელოვანი ასპექტია და მისი გათვალისწინება შესაძლებელია მხოლოდ ქვევითი ტიპის მოდელების საშუალებით.

წიგნში მნიშვნელოვანი ადგილი აქვს დათმობილი იური ანანიაშვილისა და ვლადიმერ პაპავას მიერ შემუშავებული ქვევითი ტიპის ორიგინალური მოდელის ვარიანტის ანალიზისა და პრაქტიკული გამოყენების საკითხებს. ავტორები აღნიშნავენ, რომ მოდელის აგებისას მხედველობაში ორი არსებითი მომენტი იქნა მიღებული. პირველი, ნებისმიერ ეკონომიკაში პროდუქციის გამოშვების სიდიდე დამოკიდებულია არსებული ეკონომიკური რესურსების (პროდუქტი, კაპიტალის, მიწისა და სამეწარმეო უნარის) მოცულობაზე, ხარისხსა და გამოყენების ტექნოლოგიის დონეზე. ეს ფაქტორები ეკონომიკის სანარმოო-ტექნოლოგიურ შესაძლებლობას განსაზღვრავს და მათი საუკეთესო განაწილებისა და სრული გამოყენების შემთხვევაში გამოშვების მოცულობა მაქსიმალურია, რომელსაც სხვანაირად გამოშვების პოტენციური დონე ეწოდება. მეორე, ეკონომიკაში არანაკლებ როლს ინსტიტუციური გარემო ასრულებს, რომლის შექმნაც სახელმწიფოს ფუნქციაში შედის. იმაზე დამოკიდებულებით, რამდენად სრულყოფილია ინსტიტუციური გარემო, ეკონომიკის ფაქტობრივი გამოშვება პოტენციურ გამოშვებას დაემთხვევა ან განსხვავებული იქნება მისგან. ინსტიტუციური გარემოს შექმნაში, სხვა მრავალ მომენტთან ერთად, მნიშვნელოვან როლს დაბეგვრის არსებული სისტემა ასრულებს. „მოდელის აგებისას გავამარტივეთ სიტუაცია და დავუშვით, რომ სწორედ დაბეგვრის სისტემა არის ინსტიტუციური გარემოს შექმნის მთავარი ფაქტორი და ეკონომიკურ სუბიექტთა ქცევის განმსაზღვრელი. ამ გზით შევძელით პოტენციური გამოშვებისა და საგადასახადო ტვირთის სიდიდის ერთმანეთთან დაკავშირება და მივიღეთ ლაფერის კონცეფციასთან, ჩვენი აზრით, სრულ თანხვედრაში მყოფი მოდელი“, – აღნიშნავს იური ანანიაშვილი.

იმის გამო, რომ სერიოზული კვლევის ჩასატარებლად საქართველოში არ არსებობს სრულყოფილი სტატისტიკური მონაცემები, წიგნის ავტორებმა აშშ-ის ეკონომიკის მონაცემებზე დაყრდნობით შეაფასეს ლაფერის ფისკალური წერტილები. „ჩვენი მოდელის გაანგარიშებით აღმოჩნდა, რომ 1970-2008 წლებში აშშ-ის ეკონომიკის საგადასახადო ტვირთის ფაქტობრივი მნიშვნელობა საშუალოდ დაახლოებით 1 პროცენტით ნაკლები იყო იმ ნიშნულზე, რომლის პირობებში მთლი-

ანი შიდა პროდუქტის ფაქტობრივი სიდიდე პოტენციურ მნიშვნელობას დაემთხვეოდა. ასევე საინტერესოა ის გარემოება, რომ ამ პერიოდში აშშ-ის სახელმწიფო ბიუჯეტის საგადასახადო შემოსავლების მაქსიმუმებისათვის არსებული საგადასახადო ტვირთის თითქმის გაორმაგება იქნებოდა საჭირო, რაც ეკონომიკის 20 პროცენტით შემცირებას გამოიწვევდა. ეს გარემოება ეჭვის ქვეშ აყენებს ისეთი ეკონომიკური პოლიტიკის მიზანშეწონილობას, რომლის დროსაც მთავრობისთვის, ეკონომიკური აქტიურობის ნახალისების ნაცვლად, პრიორიტეტულია ბიუჯეტის საგადასახადო შემოსავლების მაქსიმუმება“, – ამბობს იური ანანიაშვილი.

ავტორების აზრით წიგნის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი ნაწილი მეოთხე თავია, რომლის სათურმაც ასახავს ჰოვსა წიგნის სახელწოდებაში „ლაფერ-კენზი-ანური სინთეზი და მაკროეკონომიკური წონასწორობა“.

„თუ გავაანალიზებთ არსებულ ლიტერატურას, ვნახავთ, რომ თანამედროვე ეკონომიკურ თეორიებში გადასახადების როლი, სამუხაროდ, ცალმხრივად შეისწავლება. კერძოდ, კენზიანური მოდელებში და თეორიაში აქცენტი ძირითადად იმ მექანიზმზე კეთდება, რომლითაც გადასახადები ეკონომიკაზე ერთობლივი მოთხოვნის საშუალებით გემოქმედებს და მხედველობაში თითქმის არ მიიღება გემოქმედების მექანიზმი ერთობლივი მიწოდების მხრიდან. გადასახადების პრობლემას ცალმხრივად განიხილავს, აგრეთვე, მიწოდების თეორია, რომელშიც წინა პლანზე საგადასახადო განაკვეთის ერთობლივ მიწოდებაზე გემოქმედებაა წამოწეული. ბუნებრივია, გადასახადების როლის სრულფასოვანი ახსნა და აღნიშნული თეორიების ცალმხრივობის გააღება შესაძლებელია მათი სინთეზის გზით. წიგნში ჩვენს მიერ შემოთავაზებულია ასეთი სინთეზის ილუსტრირების ერთ-ერთი შესაძლო ვარიანტი. იგი ეფუძნება ეკონომისტებისათვის კარგად ცნობილ მაკროეკონომიკური წონასწორობის მოდელს, რომელიც ერთობლივი მოთხოვნისა და პოტენციური მიწოდების ფუნქციებისგან შედგება. მაგრამ სტანდარტული მოდელისაგან განსხვავებით, რომელშიც ერთობლივი მოთხოვნისა და ერთობლივი მიწოდების მთავარ განმსაზღვრელ ფაქტორად, სხვა თანაბარ პირობებში, ფასების დონე განიხილება, ჩვენს მოდელში ასეთ განმსაზღვრელს საშუალო საგადასახადო განაკვეთი წარმოადგენს. ასეთმა მიდგომამ საშუალო საგადასახადო განაკვეთის როლის ახლებურად დანახვის საშუალება მოგვცა“ – აღნიშნავს პროფესორი ვლადიმერ პაპავა. შედეგად პროფესორი იური ანანიაშვილი რამდენიმე მომენტს გამოყოფს:

„პირველი, ანალიზმა გვიჩვენა, რომ ერთმანეთისგან უნდა განვასხვაოთ ფაქტობრივი, წონასწორული და ოპტიმალუ-

რი საშუალო საგადასახადო განაკვეთები. წონასწორული საშუალო საგადასახადო განაკვეთი უზრუნველყოფს ეკონომიკის წონასწორობაში მოსვლას, რომლის დროსაც ერთობლივი მოთხოვნა და ერთობლივი მიწოდება ერთმანეთს უტოლდება. ოპტიმალური განაკვეთის დროს კი ეკონომიკაში ადგილი აქვს სრულ დასაქმებას და ერთობლივი გამოშვება პოტენციურ, ანუ მაქსიმალურ დონეზე იმყოფება. როგორც წესი, საგადასახადო განაკვეთის ეს სამი მნიშვნელობა ერთმანეთს იმპლიტად ემთხვევა.

მეორე, საშუალო საგადასახადო განაკვეთის სიდიდე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს ეკონომიკის ზოგად მდგომარეობაზე. მაგრამ სახელმწიფოს მხრიდან ოპტიმალური საშუალო საგადასახადო განაკვეთის შემოღებას თავისთავად არ შეუძლია დასაქმების დონის ზრდა და პოტენციური გამოშვების შესაბამისი წონასწორობაში გადასვლის ინიცირება. ლაფერ-კენზიანური სინთეზის პირობებში ეკონომიკური აქტიურობის ამაღლებასა და სრული დასაქმების მიღწევაში მნიშვნელოვან როლს, დაბეგვრის რეჟიმთან ერთად, ერთობლივი მოთხოვნა ასრულებს.

მესამე, როცა სახელმწიფო დაბეგვრის არსებულ საშუალო საგადასახადო განაკვეთს სტაბილურ მდგომარეობაში ინარჩუნებს, მაშინ ფასების დონის ყოველ ახალ წონასწორულ მნიშვნელობას თავისი ოპტიმალური საგადასახადო განაკვეთი შეესაბამება და ერთობლივი მოთხოვნის გარკვეულ საზღვრებში ცვლილებას თან ახლავს წონასწორული და ოპტიმალური საგადასახადო განაკვეთების დაახლოების პროცესი. აქედან მნიშვნელოვანი დასკვნის გაკეთება შესაძლებელია, კერძოდ ის, რომ სახელმწიფო ნაკლებად უნდა ცდილობდეს საგადასახადო განაკვეთის ცვლილებით ეკონომიკის რეგულირებას. როცა ეკონომიკას გადასახადის ცვლილებით „ანერვიულებ“, ცუდი შედეგი მიიღება, რაც არ უნდა კეთილი სურვილი გამოძრავებდეს.

დაბოლოს კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი დასკვნა, რომელიც ლაფერ-კენზიანური სინთეზის მოდელიდან გამომდინარეობს: წონასწორული საგადასახადო განაკვეთის ყოველ მოცემულ მნიშვნელობას შეიძლება შეესაბამებოდეს ერთობლივი მიწოდების და ბიუჯეტის საგადასახადო შემოსავლების ფუნქციებისა და მრუდების მთელი ერთობლიობა. სხვანაირად რომ ვთქვათ, ეკონომისტებისთვის კარგად ცნობილი ლაფერის მრუდის საწარმოო და ფისკალური ვარიანტები არ წარმოადგენენ მდგრად კონსტრუქციებს და ეკონომიკაში შექმნილი სიტუაციების მიხედვით, განსაკუთრებით კი ფასების დონის ცვლილების შედეგად, შეიძლება შეიცვალოს, რასაც თან სდევს ლაფერის პირველი და მეორე გვარის ფისკალური წერტილების მნიშვნელობათა ცვლილება“.